

Tutubi

Mga Sulat ni Nonong

2012-01-30/2012-09-13

*Narito ang buhay ko nang lumalaki ako sa
Pilipinas, Hapon, at Hilagang Amerika.
Nagmumunimuni lamang...*

*Pinanganak ako sa daigdig na ito sa
Republika ng Pilipinas. Ang kaarawan ko*

ay ika-12 ng Enero ng taong 1966. 10:45 ng umaga. Katoliko ang pamilya ko.

Ang unang tirahan namin ay sa family compound ng mga Medrano sa Ferry, Batangas. Nasa kagubatan at kadagatan iyon at may mga kuweba sa bundok na may kalansay ng sundalong naka uniporme pa. Sa halamanan, may mga ratiles na pinipitas namin at kinakain namin. May gazebo kami sa compound. Isang araw, may ahas sa gitna roon. Ilang bahay ang nasa compound. Nandoon ang mga lolo at lola ko, mga tiya at tiyo ko, at mga pinsan ko. May malaking canopy swing kami sa harap na dalawa ang bangko. May mga parang susô na humihigop ng sukà sa mangkok pagka naglagay doon.

Noong maliit pa ako, nag-iimbento na ako ng mga salitang guni-guni katulad ng

brábitay para sa tutubi, múninghay para sa full moon, at numnumbúbit para sa inumin ng kung baga'y bitamina. Noon pa'y nagko-conlang na ako. (Ang conlang ay constructed language, po.)

Sanggot ako sa Ferry, Batangas, pero by my nursery school year, lumipat na kami sa isang apartment na may dalawang piso sa Del Monte Avenue sa Lungsod Quezon sa Maynila. May pet na pagong kami. Tinawag ang maid at ipinatapon ng ina ko sa ilog dahil bad luck daw iyon. May mga katulong kami, babae at lalaki. Malandi yung lalaki.

Sa paligid ng apartment, may restawran na Barrio Fiesta na may neon sign sa hugis ng palayok. May gasolinahan ng Esso. May mabibilhan ng mga usong bean bags. May mga damo sa labas na may bungang parang

berdeng parol sa hugis ng pumpkin. Hangin ang loob, kagaya ng balloon. Parang creeping vine siya. Pinuputok ko ang mga balloon.

Nag-aral ako sa La Salle Green Hills, isang private school sa Mandaluyong sa Metro Manila at Katoliko sila. 1970's na. Doon, ipinag-aral kaming mga estudyante ng rosaryo at pagdasal. Ilang beses lamang ako nag-confession, pero malimit akong nag-participate sa Holy Communion. Akala ko yung flat disk na tinapay ay buko noong maliit pa ako. Nagmunimuni ako ng mga puting glow-in-the-dark na kabuti na patag na bilog ang ulo katulad ng tinapay sa Communion. Over-active ang mga guni-guni ko noon. Ang imahinasyon ko ay nag-alab sa mga libro ni Dr. Seuss at ni Tintin.

Sa La Salle Green Hills, may parang flying saucer na malaking gym, yung St. Benilde Gym. Uso pa noong 1970's ang ufology.

Talagang na-influence ako ng mga libro ng tatay ko. May libro siya ni Tuesday Lobsang Rampa at ni Erich von Däniken, tungkol sa mga paranormal at ufology. Iyon ang interest niya noon.

Noon, napuna ko ang mga estatwa ni Maitreya Buddha, yung Buda ng Kinabukasan. Kalbo siya at mataba at may kasamang maraming maliliit na bata. Nakangiti. Kung minsan, kahoy ang estatwa, o kaya ceramic. Sa Pilipinas, ginagamit siyang good luck charm sa bahay o sa mga restawran. Kaya na-influence ako ng Budismo noong maliit pa ako. Sa katotohanan, Animismo at Budismo ang relihiyon ko noong bata pa ako. Mahal ko ang Nature. Ang isip ko nang matagal na ay

ang Diyos ay hindi parang tao.

Ang bagong bahay namin ay sa kalayuan ng Don José Heights sa Lungsod Quezon ng Maynila. Pula at malawak ang kampo sa aming pook. Ang guni-guni namin at ng mga pinsan ko ay nasa planetang Mars kami. Matalahib. Parang malayo kami. Mahal ko ang Kalikasan nang bata pa ako. Sa gabi, may mga paniki sa langit. Binabato namin, pero parating miss. At may maraming alitaptap. Parang malaki ang buwan.

Parang planetang Marte talaga dahil pula ang lupa. Pula ang lupa dahil maraming iron oxides sa loob.

Kung minsan, naghahanap kami ng mga tektite o meteorite sa lupa nang arawan dahil sa gabi, kalimitang kita namin na

may lumalagpak na meteor galing sa langit. Ako, ang kapatid ko, at mga pinsan ko ay interesado sa astronomiya.

Sa bakasyon, parati kaming bumibisita sa Ibaan sa Batangas. Gubat at bukid doon. Nagbibilad doon ng kamayas sa banig. May mga punong kakaw at mangga. May kalesa pa sa kalye. Ang mga pinsan ko, mga tiya at tiyo ko, at mga lolo at lola ko ay nasa Ibaan. Sa kalagitnaan ng Ibaan ay isang lumang Kastilang simbahan, Katoliko, kagaya sa mga lungsod at nayon sa Meksiko.

Lumipat sa Lulu Island sa Kanada ang pamilya ko noong ika-16 ng Hunyo ng 1976. Pareho pa ang relihiyon ko. Kahit na ang pamilya ko ay Katoliko at pumupunta kami sa Katolikong simbahan, hindi ako parang Kristiyano.

Sa unang paaralan ko, sa McKinney School, maraming nature studies kami. Nagpunta kami sa Richmond Nature Park at nakita ko ang mga owl pellets, Labrador Tea leaves, at iba pa. Para kaming naging Native Indian. Pinag-aralan namin ang istorya ng Quebec, noong parang naging Native Indian ang mga Pranses sa Hilagang Amerika.

Si Mrs. McNulty na puti ang titser ko sa Grade 5 sa McKinney. Ang kalahati ng classroom namin ay ibang klase na Grade 6 ni guwapong Mister Kliman, maputing taong maitim ang buhok. Sa klase niya, mayroong isang estudyanteng parang sira-ulo na magaling magpiyano para sa amin. Danny yata iyon. Iba siya sa Danny na kaklase ko, si Danny Kube, na Austrian ang pamilya. World War I buff si Danny. Parati niyang

pinag-uusapan. Mas marami raw namatay na tao sa Unang Digmaang Pandaigdig kaysa sa Ikalawa. Hindi ako naniwala sa kanya. Si Stanley Chu naman ang ibang kaklase ko na interesado sa mga arte at mga duwende at pantasya. Katulad ko siya. *The Secret World of Og* (1961) ni Pierre Burton ang pinili niya para sa book report group. Sumama raw ako sa kanya, pero yung pinili ko ay *The Lion, the Witch and the Wardrobe* (1950) ni C.S. Lewis. Parang naghinanakit siya sa akin. Sorry na lamang.

Isang araw, talagang mahangin sa McKinney School. Maraming bata nang kasama ako ay nagpapalipad ng saranggola. Ang langit ay punong-puno ng saranggola. Bughaw ang langit at may araw.

Sa paligid namin, maraming tipaklong na iba-ibang klase sa damo. At saka, maraming

mga slug na iba-ibang kulay. May kulay kape, kulay dalandan, at dilaw. Mukhang malagkit sila. Nakakatuwa ang wildlife. Kung tutuusin, parang naging pagpapatuloy ng Don José Heights sa Pilipinas ang naging buhay ko sa Lulu Island sa Kanada. Meron pang impromptu bike racetrack kami sa ibang pook. May mga wild red poppies na lumalaki sa mga maputik na burul-burotan. Ang guni-guni ko ay parang nasa Star Wars ako. Parang baka may biglang lumabas na Jawa sa burol.

Lumipat na ako ng paaralan. Sa Errington School naman, Protestante ang Bible reading sa simula ng klase. Hindi ako interesadong mag-participate na magbasa ng Bibliya sa harap ng klase. Tinanong ako ng isang kaklase kong si Kim na puti na kung bakit hindi ako nagpa-participate. Sabi ko, dahil Katoliko ako, pero hindi talaga iyon ang

dahilan.

Sa Errington, pinag-aralan namin ang buhay at kalikasan ng mga dandelion at ang guro namin para sa subject na iyon ay *East Indian*, si Mister Nehra. Noon, hindi ko pa kilala ang India at ang katauhan doon. Hindi ko alam ang parang rasa niya.

Sa Errington, marami akong nagawang sculpture. Mukhang hindi Kristiyano ang mga gamit ko. Pinag-aralan namin ang *Ancient Egypt* at gumawa ako ng diorama na may kasamang damong bangka at estatwa.

Pinag-aralan namin ang *Ancient Greece* at nag-party pa kami nang naka-toga ang lahat at may name badge pa sa Griyegong letra.

Sa Errington, si Mister Bisnar na Pilipino ang titser ko sa Grade 6 at Mrs. Burford na puti sa Grade 7.

Marami akong nabasang sci-fi at fantasy na libro sa aklatan sa Errington. (Iyon ay salaysaying maka-agham at pantasya.) Mga vintage pa naman. Sa fantasy, ang paborito ko ay mga libro ni Tove Jansson, isang Swedish Finn, na nagsulat tungkol sa mga Moomintroll. Sa sci-fi, mas natatandaan ko yung isang librong tungkol sa mga higanteng pulang alimango sa isang desyertong planeta na may mga kolonista. Talagang vintage iyon. Baka 1950's pa. (Hanggang tumanda ako, basa nang basa pa rin ako ng sci-fi at fantasy. Walang tigil.)

Naging high school na. Parang naging desperado ang pamilya ko. Nawalan ng

trabaho ang tatay ko. Nahirapan. Naging ibang tao siya. Hindi na siya yung interesado sa paranormal at ufology.

Talagang na-influence siya ng Tito Lex ko na Protestanteng Baptist. Soon enough, nag-convert ang mga pamilya ko, pero hindi ako at ang mga kapatid ko.

Pinapunta ako sa mga Bible study ng mga Pilipino sa Grace International Baptist Church. Mga youth group iyon. Para akong dayuhan sa kalagitnaan nila. Na-sense ng iba na talagang hindi ako naniniwala. At nakasalamin ako.

Nagpunta kami ng youth group sa Mt. Baker sa Washington State. Nasa ski chalet kaming lahat sa bundok na may yelo. Tapos, nagmiting kami sa loob. Si Pastor Catanus ang lider namin. Pilipino siya. Nag-istorya

siya tungkol sa noong nasa kalagitnaan siya ng mga Hapon na estudyante. Sabi ng Hapon sa kanya, hindi itong relihiyon ay para sa kanya. Parang nagdududa sila. Tapos, desperado ang mga deacon sa Mt Baker. Yung raising of the hand ay naging ritwal nila. Sabi ng Tito Lex, nag-raise daw ako. Tinawagan ang mga kamag-anak ko. Pero, parang may itatanong lamang ako. Desperado sila.

Sa Mt. Baker, among the youth group, ako lamang ang gustong lumabas at maglaro sa snow. Ayaw nila. They don't love Nature; therefore, they don't love God. Hindi ako naging Kristiyano.

Sa simbahan sa Vancouver, may pumalit na pastor na si Pastor Pantoja. Pilipino rin. Parati akong nasa balkon ng simbahan

dahil kaunti lamang ang tao roon. Parang hindi ako nakikinig sa sermon. Later, natagpo ko siya sa erport at parang naging interesado siya sa Daoism at Oriental religion.

Tapos, nasa unibersidad na ako nang 1984 hanggang 1989. Para akong nasa New England o Europa. May mga antigong gusali para sa Kemika, Matematika, Teolohiya, at iba pa. Madyik ang pakiramdam ko. Maraming aklatan doon. UBC ang paaralan ko. Para akong si Harry Potter... Puro mahiya, pero agham ang aral ko sa klase. Ang Main Library ang parang kulay gris na kastilyo. Limang taon ako roon.

Sa ilalim ng Old Auditorium sa UBC ay may Intsik na restawran na ang tawag ay Yum Yum's. Lumang building nang 1925 iyon.

Doon kami nagtagpo ng Esperanto Club namin. Matagal ko nang gustong pag-aralan ang Esperanto, pero sa high school at UBC, naging casual glance lamang ako sa Esperanto, wikang inimbento noong 1887 sa Europa. Sa akin may dimensiyong espiritwal ang pag-aaral ng mga wika. Kumuha ako ng kursong basiko ng Hapon at Kastila sa UBC. Pero nga, agham ang tunay na pinag-aralan ko, yung Inhinyeriyang Kemika at Sibernetika (Aghamkompiyuter).

Ang kalimitang pagkain ko sa UBC noon ay curried beef bun, barbecue pork bun, cinnamon bun, at tsa. Simple ang buhay.

Ang unang job ko pagkatapos ng UBC ay sa Gastown, sa Vancouver. Para ring Europa. May parang brick ang kalsada. At may mga lumang lamppost. Software writer ako.

Binibisita ko ang mga antique shop at secondhand books.

Tapos, nag-transfer ako sa Tokyo para sa job ko. Naroon ako noong 1992 hanggang 1994. Pinakababalaghang bayan ang Hapon. Doon, parang panaginip. Bumisita ako sa mga templo-templo ng Shinto at Budismo. Nagandahan ako. Iyon lamang ang tinuturo ng mga Hapon sa akin, yung kultura at wika nila. Alam nilang parang Hapon ako. Baka may lahi man. Naging special guest ako. Ang introductory lunch ko ay sa Pranses na restawran. Alam nilang bakasyon lamang.

Ang unang mga pinatirhan ako ay sa Tokyo Hilton sa Shinjuku nang maraming beses, at sa Washington Hotel nang isang beses. Itong huli ay talagang Japanese-style na otel dahil magsarili ang bisitang magbuhat ng maleta

papunta sa kuwarto. Sa Tokyo Hilton, masarap talaga ang buffet. Walang tipping sa Hapon dahil parang nakakahiya sa tao.

Tapos, noong 1993, lumipat ako sa Leaf Court sa Hatagaya sa Tokyo rin. Maganda ang pook dahil may mga kulay-kulay na parol na nakabitin sa mga daan. Apartment naman. Malinis. Medyo nag-ingay ako sa stereo at may nagreklamo sa kompanya ko na Microsoft. Naliliitan sila sa kuwarto roon at pinalipat ako sa mas malaki...

Room 101, Residence Hayashi
4-36-17 Yoyogi, Shibuya-ku
Tōkyō 151, Japan

Parati ang Hapon may bath tub dahil hindi lamang sila nagdudutsa pagka nagliligo sila.

Palibut-libot ako ng Tokyo sa mga tren nila.
Para akong daga sa labyrinth o maze.
Naging parang Disneyland para sa akin.
Natutuwa ako. Kung minsan, mas maganda
sa gabi. Maraming mga templo-templo.

Isang araw, nasa estasyon ng tren ako. May
Haponesang inakit akong sumama sa kanya.
Tapos, nasa templo na kami. Parang kulto.
Nagpalit ako ng damit sa loob ng isang
kuwarto. Suot ko na'y balabal. Sa labas ng
templo, nilubog ako sa tubig para mabinyag
ako. Pagkatapos ng rito, nagpalit uli ako ng
dating damit. Kinausap ako, kasama ang
Haponesa, ng isang Hapon sa loob ng
sambahan. Sabi nila na isang beses lamang
sa buhay ng tao ang pagbibinyag. Tapos,
pinakain ako ng Haponesa ng mainit na
ramen sa isang malapit na restawran. Tapos,
nag-adyos na kami.

Dalawang beses ako bininyag: noong bata pa sa Katoliko sa Pilipinas at doon sa Tokyo. Parang kulto iyon.

Ayon sa aklat ni Ann Llewellyn Evans na *Shinto Norito*, tungkol sa pagdarasal sa relihiyon na Animistang Shinto, ang misogi ay ritwal ng pagbabanlaw ng katawan ng tao.

Naranasan ko na rin ang mga tawag kong *Small Town Japan* sa labas ng Tokyo. Maganda. Mas matahimik.

(Ang naiisip ko ngayon ay may parang alien sa Hapon na kinakausap ako, at ngayon man. Para sila o siyang *Higher Consciousness Being*. Hindi sila o siyang parang tao. Hindi Taga-Tiyera. Dahil nito, alam kong importante ang Hapon sa buhay ko. Epekto raw ng alak iyon ang isip ng iba

dahil uminom ako ng sake at serbesa sa Hapon. Karaniwang hindi talaga ako nainom ng alak.)

Pabalik sa istorya. Bumalik ako sa Hilagang Amerika. Ang bagsak ko ay Redmond, Washington. Napuna kong masyadong secular ang Amerikano, parang wala sila roong spirituality. Mga robot sila.

Kahit na, nag-meditate ako sa mga dock sa Lake Sammamish. Lakeside kasi ang apartment ko. Namasyal ako sa mga small town sa silangan at kanluran ng Washington State. Tumigil ako sa Long Beach sa Western Washington. Mag-isa ako, pero hindi ako nalulungkot talagang mag-isa. Nakakatakot ang mga marshy forests on the way. Sa Eastern Washington naman, may maliit na nayon na may antique store at bumili ako

roon ng antique brass bugle horn. Parang Wild, Wild West pa ang maraming lugar sa Washington.

Parang nagkasakit ako. Tinawagan ko ang pulis dahil may naririnig akong mga boses na walang mukha. Tapos, dumating ang kamag-anak ko at umalis na kami pabalik sa Kanada.

Na-ospital ako noong 1995 sa Lulu Island. Binigyan ako ng brain scan. Malaki raw ang utak ko sabi ng doktor. Mas napuna ko na ang buhay sa Hilagang Amerika ay mas parang robotic.

Noong 1996 hanggang 2006, nasa Vancouver na ako, kasama ang kapatid ko at pamilya niya. Lakewood Manor ang tawag namin sa bahay namin dahil 1927 o 1928 ginawa

ang bahay namin. Maganda ang pook namin. Parang Europa at maraming restawran na iba-ibang etniko. May restawran na On-Lok na parang nasa Tsina talaga kami. Nagsasamba at nagninilay ako regularly sa Yanviriya Buddhist Temple. Mga Thai ang katauhan doon. Parang nagtagal ako sa Thailand. Magandang hardwood floor ang malawak na kalooban ng templo.

Noong 2007, bumalik na ako sa Lulu Island. Pareho sa Vancouver at Lulu Island, natagpo ko ang ilang Jehovah's Witness sa bahay ko dahil gusto kong malaman ang point of view nila. Very interesting nga, pero talagang hindi bagay sa buhay ko. Pareho pa rin ang relihiyon ko noong bata pa ako, yung Animismo at Budismo.

May mga magandang lalaki na nakasuot ng suit and tie na Mormon na bumibisita sa akin. Binasa ang Libro ng Mormon. Naiintindihan ko ang relihiyon nila. Limitado ang intelihensiya ng tao. Ang relihiyon ay parang pantasya. Importante sa kanila ang mag-research ng family history para ma-realize ang sitwasyon ng tao sa pamilya. Mga polygamist sila.

Anyway nga, ang Mormon, Baptist, at Jehovah's Witness ay Protestanteng mga Kristiyano. Paunawaan natin na kung wala ang Imperio Romano, baka walang Kristiyano ngayon. Sila, mga Romano, ang nag-promote ng Kakristyanuhan noong unang panahon. Noong una, radical Jewish sect lamang iyon. Tapos, talagang naging ibang relihiyon.

Ang mga kamag-anak ko ay pumupunta sa Pentecostal na simbahan. Kung minsan, sumasali ako. Parang saling pusa. Ang Pentecostal ay Protestante rin. Importante sa kanila ang *Xenoglossia* o *Speaking in Tongues*. Halimbawa, bigla na lamang maalaman ng isang tao ang isang wika na hindi niya pinag-aralan. Ganoon ang *Xenoglossia*. Ganoon ang nangyari sa Tagalog. Walang makaliwanag kung bakit alam ng lahat ng tao sa mundo ang wikang Tagalog. *Xenoglossia* iyon.

Sa akin, ang mga salitang katulad ng angel ay *woman's language*. Anghel daw ako sabi ng ilan. Baka, alien ang ibig sabihin nila. Baka walang *appropriate word* para sa akin. Alam kong parang hindi ordinaryong tao ako.

I know that I'm not human...

Marami akong nabasang sci-fi at fantasy. Talagang namasyal ako sa iba-ibang pook ng guni-guning uniberso.

Ang isang istorya ay tungkol sa ibang planeta. Doon, ang mga pandak ay superior sa mga matangkad. Ang wika nila ay parang Hapon dahil may mga simbolo para sa tunog o ingay, at may mga simbolo para sa mga kuru-kuro o ideya. Mga ponograma at logograma iyon.

Ang iba namang mga istorya ay tungkol sa Ringworld ni Larry Niven. Iyon ay higanteng mundo sa hugis ng lasong palibot ng isang bituin, araw. Ginawa iyon ng isang antigong sibilisasyon na parang tao. Sa uniberso ni Larry Niven, may mga

alyenihenang mukhang tao at may ibang alyenihenang hindi mukhang tao. Ang mga Kzinti ay mukhang tigre na nakatindig sa dalawang paa katulad ng tao at ang taynga ang parang pakpak ng paniki. Hilaw na karne lamang ang kinakain nila. Ang mga Puppeteers ay parang ostrich na dalawa ang ulo at leeg. Sa bawat isang ulo, may isang mata at may mga parang daliri sa labi ng bibig. Tatlo ang binti at paa nila. Karuwagan ang birtud nila.

Noong high school pa ako, ang imahinasyon ko ay ang dalampasigan at ang mga kampo sa paaralan sa Lulu Island ay mga pook sa Ringworld. Nagbibisikleta ako noon.

Siyempre, sa telebisyon, paborito ko ang mga teleseryeng Star Trek at mga parang ganoong klase...

Talagang na-influence ako ng maraming binasa ko. Parang libu-libong taon ang lumipas, o hindi lamang...

Para maintindihan ang buhay natin, dapat natin pag-aralan kung saan nanggaling ang katauhan. Naging interesado ako sa antropolohiya.

Ang teoriya ng ilang antropologo ay ang *Australoid subspecies* ay nag-diverge galing sa orihinal na grupong *Caucasoid-Mongoloid* nang taong -73 000 hanggang -60 000.

Maiitim ang balat nila, ng mga *Australoid*. Kahit na kalimitang itim ang buhok nila, may ilan sa kanila na parang mapula ang buhok. Kung talagang tutuusin, ang varyant ng *Australoid* sa India ay medyo magkaiba sa mga naroon sa Australia. Kung minsan,

Proto-Australoid o Veddoid ang tawag sa mga nasa Asya. At sa recent history, nagmestiso sila nang kasama ang mga *Caucasoid*, yung mga *Aryan*. Mestiso ngayon ang India. Pagkatapos ng taong -4000 nagsimula ang mestisasyon, kasunod ng kung tawagin ay *Aryan Invasion*.

Ang sabi ng ibang researcher, na-colonize ng mga *Australoid* ang Australia nang simulang taong -70 000 o -50 000. Dumaan sila via India at South-East Asia, galing Africa. Ilang alon ang dumaan. Kaya, matagal na. Ang nangyari ay parang naiwanan ang mga *Proto-Australoid o Veddoid* sa India ng mga naging talagang *Australoid* sa Australia. (Ang *Proto-Australoid* ay *Australoid* din kung tutuusin.)

Sa South-East Asia at Pacific, nakabangka

ang mga Australoid. At nang unang panahon, may mga land bridge na mararaanan nila.

Magkaiba ang Negroid ng Africa sa Australoid. Magkaiba ang skeleton at iba pa. Pero nga, pareho silang maitim ang balat. Nag-diverge sa mga Negroid ang orihinal na grupong Caucasoid-Mongoloid nang taong -108 000. At nag-diverge din ang mga Mongoloid doon nang taong -39 000. Mga aproksimasyon lamang ang mga bilang at may mga taong kalagitnaan sa porma noong nag-diverge.

Ang Mongoloid subspecies ay may maraming varyant din. Ang mga Northern Mongoloid ay ang mga Intsik, Koreano, at iba pa. Ang mga Amerindian o kung tawag ng ilan ay Proto-Mongoloid ay kasama sa subspecies na

ito. Nagsimula nang mga taong -38 000 hanggang -10 000 ang colonisasyon sa hilaga at timog ng mga Amerika. Galing Asya, tumawid sila sa Bering Land Bridge papuntang Amerika. Tapos, dahan-dahan silang naglakad hanggang sa Timog na Amerika. Ilang libong taon ang lumipas. Dahil may Ice Age, may Bering Land Bridge na ngayon ay Bering Sea. Iba-iba ang itsura ng mga Amerindian, pero kalimitang hindi sila kasing singkit ng mga Northern Mongoloid. Iba naman ang mga Eskimo na tumawid galing Siberia papunta sa Arctic ng Amerika noong mga taong -8000. Mas parang Northern Mongoloid ang Eskimo, pero may kahalong parang Amerindian.

May teoriya ang ilang antropologo na ang mga Australoid ay nauna sa mga Amerika noong taong -52 000. Ang tawag ng mga teorista sa mga taong ito ay Pre-Siberian

American Aborigines. Iyon ang teoriya, na naunahan ng mga Australoid ang mga Mongoloid sa Amerika. Naglakad sila galing sa South-East Asia. Tapos, umakyat sila sa East Asia at tumawid ng Bering Land Bridge hanggang mga Amerika. Ang tawag ay *The Great Coastal Migration* ng Proto-Australoid.

Mayroon pang ibang klaseng Mongoloid, yung *Southern Mongoloid*, na talagang mestisuhin ng Mongoloid at Australoid. Nagsimula nang taong -4000 sa pook ng Taiwan. Tapos, sinakop nila ang South-East Asia na puno ng maiitim na Australoid at naghalo sila. Tapos, kumalat sila sa Pacific at hanggang Madagascar, Island South-East Asia (ISEA), Hawaii, Tahiti, Samoa, New Zealand, at iba pa. Ang mga Polynesian ay Southern Mongoloid. Sa Madagascar, isla na katabi ng East Africa, natagpo nila ang mga Negroid na naroon na at naghalo sila. Ang mga

Melanesian at Papuan sa Pacific ay mga iba-ibang klaseng Australoid.

Nakakapagtaka rin na may mga parang Negroid na kasama sa kanila. Parang kulang ang research dito.

Ang katauhan ng mga Hapon ay komplikado. Myth lamang na sila ay homogeneous o homogenous na lipunan. Ang katotohanan ay mga parang mestisuhin sila ng Northern Mongoloid, Amerindian, Southern Mongoloid, at Caucasoid. Dahil nito, iba ang itsura nila sa Intsik. Sa halo-halo, naging ibang rasa sila. Ang mga unang katauhan sa Hapon ay kasama ang Ainu, na maiitim ang buhok, mabalahibo, at balbasin. Ito yata ay isa sa mga tribu na naglibot sa Siberia. Baka mga mestiso na sila noong unang panahon man.

May naniniwala na ang mga Amerindian at Eskimo, bagamat sila'y karamihang Mongoloid, ay may kaunting lahing Caucasoid o Australoid na bago pa dumating si Christopher Columbus.

Dalawa naman ang klase ng Caucasoid subspecies, yung Mediterranean at Nordic. Ang mga Mediterranean ay maitim ang buhok, malimit ay blue black, kung minsan ay red black, at kung minsan ay talagang dark brown. Iba-iba rin ang kulay ng mata. Ang mga Nordic naman ay blond, o brown, o red ang buhok. Iba-iba ang kulay ng mata. Mas maputla ang kulay ng balat ng mga Nordic kaysa sa mga Mediterranean. May genetic mutation nang taong -9000, noong pinakahuling Ice Age, na nagresulta sa blond na buhok.

Ang dakilang wikang tribong *Caucasoid* ng *Indo-European* ay, sabi ng isang teoriya, nagsimula sa *Southern Russia*, malapit sa *Black Sea*, noong taong -4000. Nakakabayo sila at kumalat sila sa *Europa* at *India*. Sa *India*, sinakop nila ang mga *Proto-Australoid*. Ang wikang *PIE* o *Proto-Indo-European* ay wikang ama ng mga karamihan ng mga wika ngayon sa *Europa* at *Hilaga ng India*. Kasama na ang mga *Aleman*, *Latino*, *Griyego*, *Slabiko*, *Keltiko*, at iba pa. Ibang pamilya ito kaysa sa mga *Uralic* ng *Finnish* at *Hungarian*. *Language isolate* noong pang huling *Ice Age* naman ang *Basque* o *Euskara* sa *Espanya*, na sinakop ng mga *Indo-European*.

Lahat ng mga *human subspecies*, yung *Caucasoid*, *Mongoloid*, *Negroid*, at *Australoid* ay nanggaling sa malayong *Africa*, nang taong -200 000, sa anumang *original*

human form, yung *Homo sapiens*. May kapatid ang species na ito na ang tawag ay *Homo neanderthalensis*. May interbreeding na baka nangyari noong -80 000 hanggang -50 000 sa Middle East. Walang natira sa kanilang puro, ngayon. Ang genus nating *Homo* ay may maraming species at 2.3 milyong taon na. Ang *Homo sapiens* ay isa lamang sa mga species ng genus *Homo*.

Alam ng dalub-agham na ang mga human subspecies na *Caucasoid*, *Mongoloid*, *Negroid*, at *Australoid* ay magkasama sa isang species, yung *Homo sapiens*. Ang isang dahilan ay pareho ang chromosome count nila: 46.

Mahaba ang istorya ng tao. Pero, ito ay summary lamang.

(Ang mga tinandang taon na menos ay ukol

sa Common Era na bilang.)

May mga taong hindi naniniwala sa ebolusyon ng tao. Isip nila'y may ilang espesye ng genus *Homo* na parang hindi magkarugtong. Ayon kay Tuesday Lobsang Rampa, tinanim ang tao nang parang hardin. May mga kung tawagin ay mga Hardinero. Ang Tiyera'y isa sa kanilang mga hardin. Kung minsan, nag-aalis din sila ng damo.

Ang hayop o halaman ay parang makina. Hayop talaga ang tao. Kung makina man, para ba silang bumbilya? Saan papunta ang diwa? Basta ba nawawala na siya sa kamatayan? May lugar bang napupuntahan? Wala bang diwa? Puro utak lamang ang pag-iisip. Ganoon ba? Kung may diwa man, ilan sila sa bawat tao?

Wala talaga tayong alam. Talagang
mistryoso.